

2.5. Miért választják munkahelynek a közsférát?

A szubjektív szempontok szerepe

MOLNÁR GYÖRGY & KAPITÁNY ZSUZSA

A munkavállalók köz- és a magánszféra közötti választását az elérhető jövedelemen kívül más tényezők is befolyásolják. Fontos objektív tényező a közsféra viszonylag nagyobb igénye a magasán képzett munkavállalók iránt. A szubjektív tényezők közül legfontosabb a közsféra nagyobb biztonsága, több értelemben is: nagyobb az állás biztonsága, szabályozottabbak a munkakörülmények, kiszámíthatóbbak az előrejutási lehetőségek. Akinek ezek fontos szempontok, akár béráldozat árán is szívesebben választja munkahelyül a közsférát. Fontos szubjektív különbség az is, hogy a közsférában dolgozókat gyakran a hivatástudat, az általánosanál erősebb társadalmi felelősségérzet is motiválja a közsféra választásában.

A választást családi körülmények is befolyásolhatják. Számos olyan élethelyzetet azonosítunk, amelyek ezt a hipotézist támasztják alá. A társadalmi felelősségérzettel kapcsolatos motivációk meglétét és hatását közvetve, az önkéntes munkavégzésen, valamint a jövedelem-újraelosztáshoz való viszonyon keresztül vizsgáljuk.

Három, egymáshoz kapcsolódó kérdéskört vizsgálunk. 1) Milyen családi szempontok befolyásolják a közsférában való elhelyezkedést? 2) Kimutatható-e, hogy a közsférában dolgozók másokhoz képest nagyobb mértékben végeznek önkéntes munkát? 3) Kimutatható-e a közsférában dolgozóakra jellemző sajátosságok a jövedelmek állami újraelosztásához fűződő viszonyban?¹

Irodalmi előzmények

Bellante–Link (1981) állapította meg először, hogy a kockázatkerülő emberek nagyobb valószínűséggel választják munkahelyül a köz-, mint a magánszférát. Vizsgálatuk egyik fő motivációját *Bloch–Smith* (1977) eredménye szolgáltatta, amely szerint – *ceteris paribus* – a közsférában dolgozók esetében kisebb a munkanélkülivé válás valószínűsége, mint a magánszférában. *Gregory–Borland* (1999) ezzel kapcsolatban egy interpretációs problémára hívta fel a figyelmet: *Bellante–Link* (1981) eredményei csupán azt bizonyítják, hogy a közsférában dolgozók nagyobb arányban kockázatkerülők, mint a magánszférában dolgozók. Lehetséges azonban, hogy valójában fordított a hatásmechanizmus, a közsféra jobban kedveli a kockázatkerülő alkalmazottakat. Sőt, felmerül egy harmadik magyarázat is: a közsférában dolgozók a munkakövetelmények jellege következtében válnak kockázatkerülővé. A kockázatkerülést befolyásoló tényezőket vizsgálja *Hartog–Ferrer-i-Carbonell–Jonker* (2002): a közsférában dolgozók a leginkább,

¹ Az alfejezet rövidített és egyszerűsített változata a *Molnár–Kapitány* (2013) cikknek. Ez bővebb irodalomelemzést és leíró statisztikákat is tartalmaz.

míg a vállalkozók a legkevésbé kockázatkerülők, köztük helyezkednek el a magánszféra alkalmazottai.

A biztonság mellett a társadalmi hasznosság érzése is szerepet játszhat a közszféra munkahelyül választásában. Számos elemzés mutatta ki, hogy a közszférában dolgozók körében relatíve erősebb motivációt jelent a társadalmilag hasznos munka végzése (lásd például *Dixit*, 2002). Dixit megállapítja, hogy ez a motívum sokkal erősebb az egyes intézmények létrehozásának korai szakaszában, mint későbbi működésük során, és inkább jellemző a közvetlenül az emberekkel foglalkozókra, mint a vezetőkre.

A társadalmi felelősségérzet és a köz-, illetve magánszférában történő munkavállalás kapcsolatát a kutatások nagy része a társadalmi felelősségérzetre vonatkozó kérdések alapján vizsgálta. Itt felmerülhet az a probléma, hogy a közszférában dolgozók a rájuk irányuló társadalmi elvárásoknak megfelelően válaszolnak. *Buurman–Dur–Van den Bossche* (2009) egy kísérlet keretében megfigyelt magatartás során mutatja ki, hogy a közszféra pályafutásuk elején álló dolgozóiban az átlagnál nagyobb a másokon segítés szándéka.

A jövedelmi egyenlőtlenségek nagyságának és dinamikájának érzékelése és megítélése erőteljesen befolyásolja a jövedelmek újraelosztása iránti igényt (lásd például *Meltzer–Richard*, 1981), amiben ily módon kifejezésre juthat a társadalmi felelősségérzet. Ezt többnyire a következő kérdéssel tesztelik: „Egyetért-e azzal, hogy a kormány csökkentse a jövedelemkülönbségeket?” Az erre adott választ számos további tényező befolyásolja: az abszolút és relatív jövedelmi-vagyon helyzet és mobilitás, a jövőre vonatkozó várakozások, az egyéni életút, képzettség, családszerkezet és így tovább. A kérdés irodalmát részletesen áttekinti *Alesina–Giuliano* (2010), a problémakört magyar adatokon vizsgálta *Molnár–Kapitány* (2007). Különböző országokban más és más szempontok játszhatnak fontos szerepet, de az egyértelmű, hogy egyrészt a jövedelem növekedésével, másrészt a jövőre vonatkozó pozitívabb várakozásokkal csökken az újraelosztás támogatottsága.

Kevés olyan elemzés található, amelyik az újraelosztáshoz való viszony oldaláról vizsgálja a közszféra mint munkahely szerepét. *Jaime-Castillo* (2008) spanyol adatokon pozitív, de nem szignifikáns hatást talált a közszférabeli munkahely és a jövedelem-újraelosztás iránti igény között. *Finseraas–Ringdal* (2012) viszont 23 európai ország, köztük Magyarország, adatait elemezve, nagyon szoros kapcsolatot talált. Elemzésük szerint a közszférában dolgozók – *ceteris paribus* – inkább hívei a jóléti államnak, mint a többiek. A nemzetközi összehasonlításban a magyar adatok paradox helyzetet mutatnak. Magyarország azok közé az országok közé tartozik, ahol viszonylag nagy az igény a jóléti állam sokrétű szerepére. Ezzel szemben, ha egy 0 és 10 közötti skálán kell megadni az adók és a jóléti ellátások kívánatos mértékét, akkor Magyarországon kapjuk a legalacsonyabb értékeket. Az ellentmondás egyik lehetséges magyarázata az adótudatosság alacsony szintje, a szolgáltatások adóárának

alulértékelése (lásd erről *Csontos–Kornai–Tóth*, 1998, *Gábos és szerzőtársai*, 2007 és *Tóth*, 2009). A jelenséghez hozzájárulhat, hogy Magyarországon nemzetközi összehasonlításban rendkívül alacsony az intézményekbe vetett bizalom (*Tóth*, 2009). Ennek következtében úgy vélik, hogy valójában jóval több jóléti szolgáltatást lehetne finanszírozni a befizetett adókból.

A magyar köztisztviselők helyzetét vizsgálta *Linder* (2010). Dolgozatában hivatkozott egy 2003-ban, közszolgálati dolgozók körében készített felmérésre, amelyben azt a kérdést tették fel, hogy melyek a köztisztviselői munka legvonzóbb elemei. Legtöbbször a munka közösségi hasznát említették (a válaszadók 75 százaléka), ezt követte a foglalkoztatás biztonsága (70 százalék) és csak ezután következtek a pénzügyi juttatásokkal kapcsolatos szempontok. A szerző is felvetette azonban azt a gyanúját, hogy a közösségi haszon ilyen gyakori említése nem az elvárásokhoz igazodásból adódik-e (*Linder*, 2010, 203–204. o.). A gyakori átszervezések, alkalmanként nagyarányú leépítések, az elmozdíthatatlanság elvének csorbítása felveti ugyanakkor a kérdést, hogy a közszférabeli munkahely nagyobb biztonsága valóban érvényes-e még Magyarországon.

Az adatokról

Elemzésünkhöz a KSH 2005–2006. évi, kétéves EU–SILC (*European Union Statistics on Income and Living Conditions*) háztartásipanel-felvétel magyar adatait használtuk. A minta mintegy 5000 háztartás és 13 300 személy adatait tartalmazza, közülük 12 800 fő mindkét évben szerepel. A fenti két évnek a kiválasztását az indokolta, hogy a 2006. évi adatfelvételbe néhány, az élettel való elégedettségre és a jövedelem-újraelosztáshoz való viszonyra vonatkozó kérdés is bekerült. A 2006. évi kérdőív tartalmaz egy, az önkéntes munkára vonatkozó kérdést, és mindkét évben ismerjük a munkahely tulajdoni jellegét is. Az elemzések során a közszféra magában foglalja a köztisztviselőket, a közalkalmazottakat, valamint az állami vagy önkormányzati cégek dolgozóit. A számításokhoz használt háztartási jövedelmet az úgynevezett OECD1 ekvivalenciakálával állítjuk elő, mivel ez tükrözi leginkább a magyar viszonyokat (lásd erről *Cseres-Gergely–Molnár*, 2008).

Miért választják munkahelyül a közszférát? A családi szempontok szerepe

Olyan élethelyzetekben, amikor különösen fontos a munkahely stabilitása és a munkavégzés körülményeinek kiszámíthatósága, a közszféra munkahelyként való választása előnyösnek bizonyulhat. Ilyen élethelyzet lehet a *gyerekek nevelés*, a többi családtag *egészségi állapota* vagy tartós, nem a munkából következő betegség megléte, valamint a *munkahely biztonsága* iránti – családi körülményekből fakadó – igény. Az egészségi állapotot tekintve, a tartós – de a munkavállalást nem kizáró – betegségekben szenvedők várhatóan inkább

a közszférában vállalnak munkát. A saját betegségen kívül szempont lehet az is, hogy van-e a családban tartós beteg, akinek a gondozásával kapcsolatos feladatok is befolyásolhatják a munkahelyválasztását.

A közszférában dolgozók körében sokkal kisebb azok aránya, akik korábban munkanélküliek voltak, mint a magánszférában alkalmazottak között (28, illetve 42 százalék), aminek az eltérő iskolázottsági összetételen kívül az lehet az oka, hogy a közszféra munkahelyei stabilabbak, innen kevésbé válnak munkanélkülivé a dolgozók, és a közszféra sokkal kisebb arányban rekrutál a munkanélküliek közül. A kétéves panel nagyon rövid ahhoz, hogy általános következtetéseket vonhassunk le belőle, de jelzésértékű, hogy míg 2006-ban a közszférában alkalmazottaknak csak 2,6 százaléka volt előző évben munkanélküli, addig a magánszférában alkalmazottak körében ez az arány 5,9 százalék. A biztonság iránti igénnyel kapcsolatosan tehát releváns tényező lehet valamelyik családtag korábbi munkanélkülisége.

A vizsgált személyek körét az alkalmazottakra szűkítettük, a magánszférában dolgozók közül elhagyva egyrészt a vállalkozókat, másrészt az alkalmi munkából élőket. Adatállományunkban az alkalmazottak mintegy 35 százaléka dolgozik a közszférában. Logisztikus modellel becsültük, hogy mely tényezők és milyen mértékben befolyásolják annak a valószínűségét, hogy valaki a köz- vagy a magánszférában helyezkedik-e el. A becslés eredményét bemutató *2.5.1. táblázatban* nem az együttthatókat, hanem az ezek alapján becsült marginális hatásokat közöljük. (Folytonos változók esetében a marginális hatás a magyarázó változó egységnyi növelésének az átlagos hatását mutatja. A többértékű kategóriaváltozók esetében a referenciacsoporthoz viszonyítunk, tehát például 46,5 százalékpont a különbség annak a – százalékban kifejezett – valószínűsége között, hogy egy egyetemi végzettségű nő a közszférában dolgozzon, mint egy legfeljebb szakmunkás végzettségű férfi. A kétértékű változók esetében a bekövetkezés valószínűség-növelő, vagy -csökkentő hatását mutatja a marginális hatás.)

Minden életév – az egyéb magyarázó tényezőket változatlanak tételezve – átlagosan fél százalékkal növeli annak a valószínűségét, hogy valaki a közszférában dolgozzon. A legfeljebb szakmunkás, valamint a szakközépiskolai végzettségű nők esetében egyaránt 8–9 százalékponttal nagyobb a valószínűsége, hogy a közszférában dolgoznak, mint a megfelelő végzettségű férfiak. A legmagasabb iskolai végzettségként gimnáziumi érettséggel rendelkező férfiak azonban lényegében ugyanolyan valószínűséggel kerülnek a közszférába, mint a hasonló végzettségű nők, a két érték közötti különbség statisztikailag nem szignifikáns. Ez azt jelenti, hogy a szakmával nem rendelkező, gimnáziumban érettségizett férfiak számára a közszféra relatíve jobb esélyeket nyújt, mint a magánszféra. A férfiak esetében a gimnáziumi vagy főiskolai végzettséggel rendelkezők között ebből a szempontból nincs különbség.

2.5.1. táblázat: A köz- és a magánszféra közötti választást befolyásoló tényezők az alkalmazottak körében, 2006
(logit becslés, függő változó: közsféra munkahelyül választása, N = 4200)

Változó	Marginális hatás (százalék)
Életkor	0,5***
Legfeljebb szakmunkás végzettségű férfi	referenciacsoport
Legfeljebb szakmunkás végzettségű nő	8,3***
Szakközépiskolai, technikai érettségi, férfi	8,9***
Szakközépiskolai, technikai érettségi, nő	17,6***
Gimnáziumi érettségi, férfi	21,2***
Gimnáziumi érettségi, nő	24,1***
Főiskolai végzettségű férfi	24,2***
Főiskolai végzettségű nő	40,9***
Egyetemi vagy magasabb végzettségű férfi	34,2***
Egyetemi vagy magasabb végzettségű nő	46,5***
Egyedülálló	-0,1
Házaspár gyerek nélkül	-3,3
Házaspár gyerek(ek)kel	1,5
Egyedülálló szülő gyerek(ek)kel	7,7**
Egyedülálló szülő gyerek(ek)kel + más felnőtt	0,9
Házaspár nélküli élettársas háztartás	-6,3**
Egyéb háztartástípus	referenciacsoport
Házas- vagy élettársa a közsférában dolgozott előző évben	11,5***
Tartósan beteg	6,4***
Házas-/élettársa vagy gyereke a háztartásban tartósan beteg	7,3***
Férje volt munkanélküli a feleség 40 éves kora előtt	7,3**
Felesége volt munkanélküli a férj 40 éves kora előtt	3,7
Regionális munkanélküliségi ráta logaritmus	10,9***
Pseudo R ²	0,127

Megjegyzés: Háztartásokra klaszterezett, robusztus becslést alkalmaztunk. A becsült esélyhányadosok és standard hibáik megtalálhatók *Molnár–Kapitány* (2013) 1. táblázatában.

*** 1 százalékos szinten, ** 5 százalékos szinten szignifikáns.

A férfiak és nők között kiugróan nagy különbséget a felsőfokú, különösen a főiskolai végzettségűek között találunk. A főiskolai végzettségű nők mintegy 15 százalékponttal nagyobb valószínűséggel dolgoznak a közsférában, mint a hasonló végzettségű férfiak, míg az egyetemi végzettségűek körében a különbség valamivel kisebb: 12 százalékpont. A végzettség növekedésével növekszik az esélye annak, hogy valaki a közsférában dolgozzék.

A gyerekek száma szerint semmilyen sajátosságot nem találtunk, két olyan családtípus van azonban, amelyik a többitől eltérő módon viselkedik. A gyerekeket egyedül nevelő szülők nagyobb eséllyel dolgoznak a közsférában, mint a más típusú háztartásban élők. Ez a hatás már nem érvényesül, ha más felnőtt (például felmenő rokon) is van a háztartásban. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a közsféra a magánszféránál jobb lehetőséget nyújt az egyedülálló szü-

lők számára a gyerekneveléssel kapcsolatos feladatok megoldására, ezért ők szívesebben helyezkednek el itt, mint a magánszférában.

Azokban a háztartásokban viszont, ahol élettársak (tehát nem házastársak) élnek együtt, kisebb az esélye a közsférában való elhelyezkedésnek, mint a többi háztartásban. Magyarázatként elképzelhető, hogy azok számára, akiknek általában kevésbé fontos a formalizált biztonság, kevésbé fontos az is, hogy társkapcsolatukat házassággal formalizálják, és az is, hogy nagyobb biztonságot nyújtó munkahelyen dolgozzanak.

Azok, akiknek saját közlésük szerint van valamilyen tartós egészségi problémájuk, szignifikánsan nagyobb valószínűséggel dolgoznak a közsférában, mint akiknek nincs. Ennek egyik oka lehet, hogy a tartós betegséggel küzdők számára jobb munkalehetőséget biztosít a közsféra, a másik pedig, hogy a közsférában sokkal nagyobb gondot fordítanak az egészségi okokból hátrányos helyzetűek foglalkoztatására. A bemutatott hatás nem csak a saját betegség esetén érvényesül, azok között is nagyobb a közsférában való elhelyezkedés valószínűsége, akiknek maguknak nincs ugyan tartós betegségük, de a házas- vagy élettársuknak vagy gyereküknek van.

Azok a nők, akiknek a férjük a feleség 40 éves kora előtt (40 évnél fiatalabban esetében bármikor) volt munkanélküli, nagyobb eséllyel dolgoznak a közsférában, mint mások. Hasonló szignifikáns hatást sem az élettársak, sem a férfiak esetében (a feleségre vonatkozóan) nem tapasztaltunk.

Végül a regionális hatásokról szólva, a nemzetközi tapasztalatok többségétől eltérően Magyarországon a fővárosban élők kisebb valószínűséggel kerülnek a közsférába, mint a többiek. (Pontosabban, ez csak a közalkalmazottakra áll fenn, a köztisztviselőkre nem.) A jelenség a munkanélküliség területi megoszlásával van összefüggésben. Minél magasabb valahol a munkanélküliség, annál nagyobb az esélye annak, hogy az alkalmazottak a közsférában dolgoznak. Az ország számos kistérségében a közsférán kívül alig van munkalehetőség.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a közsféra munkahelyül választását túlzott leegyszerűsítés csupán egyéni kockázatkerülő hajlammal magyarázni, az sok esetben családi és nem egyéni stratégiák következménye. Ezek a stratégiák azonban csak akkor maradhatnak hosszú távon érvényesek, ha a közsféra ténylegesen nagyobb biztonságot nyújt a vázolt élethelyzetekben. Ebben a vonatkozásban ellenkező hatásirányú folyamatok zajlottak az elmúlt években: a válság, a növekvő munkanélküliség növelte a közsféra biztonsági előnyét a versenyszférában szemben, ugyanakkor a gyakori átszervezések, az elmozdíthatatlanság elvének további csorbítása ellenkező irányban is hathatott.

Önkéntes munkavégzés

Az önkéntes munkavégzést a társadalmi elkötelezettség egyik lehetséges közelítő változójának tekintjük. Az önkéntes munkát végzők aránya meglehetősen alacsony, és csak kevesebb mint felük folytat havonta vagy annál sűrűb-

ben ilyen tevékenységet. Az önkéntes tevékenység gyakorisága a teljes felnőtt népesség körében alig 15, az aktív keresők között 18 százalék.

Az önkéntes munkavégzést meghatározó tényezők becslési eredményeit mutatja be a 2.5.2. táblázat. Modellünket a *teljes* felnőtt népességre, nem csak az alkalmazottakra becsültük. Feltételeztük, hogy a közéleti aktivitás, az önkéntes munka a családon belül halmozódik. Ennek vizsgálatához előállítottunk egy mutatót, amely azt méri, mekkora azoknak az aránya a háztartáson belül a felnőttek között, akik önkéntes munkát végeznek. Az ezzel a változóval kiégszített modell található a táblázat 2. számszlopában.

A közoktatás, kutatás, kultúra területén dolgozók mintegy 10 százalékponttal nagyobb valószínűséggel végeznek önkéntes munkát, mint a magánszférában alkalmazottak. Az egészségügyben és szociális ellátásban dolgozók esetében a különbség mintegy 6 százalékpont. Ami viszont meglepő: a közigazgatásban és a magánszférában dolgozók között nincs érdemi különbség az önkéntes munkát illetően, a közigazgatásban dolgozók esetében *nem mutatható ki* az átlagnál nagyobb társadalmi elkötelezettség. Ez az eredmény igazolja Linder (2010) korábban ismertetett felvetésének jogosságát, amely szerint kérdőíves kikérdezés esetén a köztisztviselők hajlamosak a vélt elvárások szerint válaszolni. A közvetett, az önkéntes munkavégzésen alapuló mérés minden bizonnyal realisabb képet ad.

A közdolgozók esetében kérdés, hogy az aktivitás valóban önzetlen és belülről fakadó-e, vagy a munkahely kényszeríti ki a többletmunkát. Ezt a régi és új közdolgozók összehasonlításával vizsgáltuk a már említett *Molnár–Kapitány* (2013) cikkben. Itt nem térünk ki a részletekre, az eredmények alapján megalapozottnak tűnik az az állítás, hogy ha van is munkahelyi elvárás, a humán szolgáltatásokban munkát vállalók társadalmi elkötelezettsége valóban magasabb másokénál.

A 2.5.2. táblázat alapján érdemes röviden áttekinteni, hogy milyen más tényezők befolyásolják az önkéntes munkavégzést. A tanulók körében (itt főleg felsőfokú képzésen résztvevőkről van szó) kiemelkedően magas az önkéntes munkavégzés, utána csökken, majd az életkor előre haladtával kis mértékben növekszik. Az iskolai végzettséggel növekszik az önkéntes munkát végzők aránya, különösen igaz ez a felsőfokú végzettségűekre. Az önkéntes munka részben a gyerekekhez kapcsolódik. A községekben nagyobb az önkéntes munka valószínűsége, mint a városokban, különösen Budapesten. A jövedelmi helyzetnek nincs szerepe. A családon belüli hatások viszont nagyon erősek.

Az elmúlt időszak fejleményei, a radikális átszervezések, a központosítás erősítése nagy valószínűséggel csorbítják a hivatástudat mint szempont érvényesülését. A hipotézis ellenőrzése érdekében fontos volna, hogy a háztartási adatfelvételek néhány évenként ismét tartalmazzanak az önkéntes munkára és a társadalmi elkötelezettség mérésére alkalmas egyéb tényezőkre vonatkozó kérdéseket is.

2.5.2. táblázat: Az önkéntes munkavégzést befolyásoló tényezők a felnőtt népesség körében (logit becslés, függő változó: végez-e önkéntes munkát, N = 10 664)

Függő változó: végez-e önkéntes munkát	Marginális hatás (százalék)	
	1. modell	2. modell
Magánszférában alkalmazott	referenciacsoport	
Közigazgatásban dolgozó	1,3	0,7
Közügy, K + F, kultúra	10,7***	9,5***
Egészségügy, szociális ellátás	6,3***	5,9***
Egyéb közsféra	1,4	2,0
Vállalkozó	1,9	0,6
Alkalmi munkás, közhasznú foglalkoztatott	6,8**	6,8***
Nyugdíjas	0,6	0,6
Tanuló	14,8***	11,0***
Egyéb munkanélküli és inaktív ^a	-1,4	-1,0
Háztartási jövedelem logaritmus ^a	1,7	0,7
19–29 éves nem tanulók ^b	referenciacsoport	
30–39 éves	6,6***	5,7***
40–49 éves	8,2***	5,2***
50–59 éves	9,3***	7,8***
60–69 éves	8,9***	7,7***
70 éves vagy idősebb	6,8***	6,4***
Rossz az egészségi állapota	-6,2***	-5,3***
Nő	-0,9	-0,7
Legfeljebb általános iskolai végzettség	referenciacsoport	
Szakmunkás	6,0***	4,6***
Szakközépiskolai érettségi	11,0***	8,8***
Gimnáziumi érettségi	9,9***	7,8***
Főiskola	18,3***	14,7***
Egyetem	17,8***	13,3***
Nincs 15 éven aluli gyerek a háztartásában	referenciacsoport	
1 gyerek	5,1***	2,5***
2 gyerek	6,7***	3,2***
3 gyerek	10,2***	5,6***
4 vagy több gyerek	8,1	4,5
Háztartásában rajta kívül önkéntes munkát végző felnőttek hányada ^c	-	21,0***
Budapest	referenciacsoport	
Megyei jogú város	4,3***	3,4***
Egyéb város	2,6*	2,3**
Község	9,1***	6,8***
Pseudo R ²	0,098	0,189

Megjegyzés: Lásd a 2.5.1. táblázathoz fűzött megjegyzéseket.

^a Ide tartoznak: nem közfoglalkoztatott munkanélküliek, gyereket gondozók, háztartásbeliek, egyéb nem dolgozók.

^b A nagykorú tanulók 99 százaléka 19–29 év közötti, így – mivel a tanulók külön változóban szerepelnek – a referenciacsoportot a nem tanuló 19–29 évesek jelentik.

^c A mutató előállításánál azoknak a felnőtteknek a számát, akik végeznek önkéntes munkát, elosztottuk a háztartás felnőtt tagjainak a számával. Ennek során az érintett személyt sem a számlálóban, sem a nevezőben nem vettük figyelembe. Ha nincs több felnőtt a háztartásban, akkor a mutató értéke 0.

*** 1 százalékos szinten, ** 5 százalékos szinten, * 10 százalékos szignifikáns hatások.

A jövedelem-újraelosztáshoz való viszony és a közszféra

A jövedelem-újraelosztással kapcsolatban kétféle kérdésre válaszoltak az adatfelvétel résztvevői: „Egyetért-e azzal, hogy az államnak korlátoznia kell a gazdagok jövedelmét?” és „Egyetért-e azzal, hogy az államnak nagyobb jövedelmet kellene a szegényeknek juttatnia?”. Hasonló vizsgálatot 2002-ben is végeztünk, lásd *Molnár–Kapitány* (2007). A 2002 és 2006 közötti négy év alatt jelentősen, mintegy 10 százalékponttal megnőtt az *alapvetően egyetért* választ adók aránya mindkét kategóriában, az *inkább egyetért* rovására (2.5.3. táblázat), a teljesen vagy részben egyetértők aránya 2006-ban már 91, illetve 80 százalék.

2.5.3. táblázat: A jövedelem-újraelosztáshoz való viszony megoszlása, 2002 és 2006 (százalék)

	Nagyobb jövedelem a szegényeknek		Gazdagok jövedelmének korlátozása	
	2002	2006	2002	2006
Alapvetően nem ért egyet	4	3	6	9
Inkább nem ért egyet	7	6	14	11
Inkább egyetért	29	21	30	21
Alapvetően egyetért	60	70	50	59
Összesen	100	100	100	100

Kiinduló hipotézisünk az volt, hogy a közszféra dolgozói inkább hívei a jövedelem-újraelosztásnak, mint mások. Ennek több oka is lehet: a társadalmi elkötelezettségből adódóan az egyenlőtlenségek csökkentése iránti igény; a szegények iránti szolidaritás; a közszféra és így a saját munkájuk finanszírozása is a jövedelmek újraelosztásából ered; a gazdagokkal szembeni irigység.

A jövedelem-újraelosztás két irányához való viszonyt először rendezett logit modell segítségével vizsgáltuk, a számítások eredményei megtalálhatók a *Molnár–Kapitány* (2013) cikkben. Elvégeztünk egy egyszerűbb számítást is, amelyben összevontuk az *alapvetően egyetért* kategórián kívüli három választ. A kétféle számítási eredmény között nincs fontos minőségi eltérés, de ez utóbbi változatban könnyebb bemutatni és értelmezni a marginális hatásokat, amelyeket a 2.5.4. táblázat tartalmaz.

Eredeti feltevésünktől eltérően a magánszférában alkalmazottakhoz viszonyítva a közszférában dolgozók közül egyedül az egészségügyi és szociális ellátásban dolgozók hívei inkább a jövedelmek újraelosztásának. Ők is elsősorban a gazdagok jövedelmének korlátozásával értenek inkább egyet. Felmerülhet a kérdés, hogy miért van az egészségügyi, szociális ellátás, illetve az oktatás, tudomány, kultúra területén dolgozók között e téren különbség. Az irodalom ismertetése során említettük, hogy a jövedelmek újraelosztáshoz való viszony kapcsolódhat az egyenlőtlenségek percepciójához és megítéléséhez. Eredményünk arra utalhat, hogy ez a humán szolgáltatás két területén eltérő.

2.5.4. táblázat: A jövedelem-újraelosztáshoz való viszonyt befolyásoló tényezők a felnőtt népesség körében (logit becslés, függő változó: jövedelem-újraelosztáshoz való viszony kétértékű változója, N = 10 219)

Változó	Marginális hatás (százalék)	
	többletjövedelem a szegényeknek	gazdagok jövedelmének korlátozása
Magánszférában alkalmazott		referenciacsoport
Közigazgatásban dolgozó	1,1	-1,7
Közoktatás, K + F, kultúra	-0,4	2,3
Egészségügy, szociális ellátás	5,6*	8,4**
Egyéb közsféra	3,7	3,0
Vállalkozó	-3,5	-8,0***
Alkalmi munkás, közhasznú foglalkoztatott	0,0	1,4
Nyugdíjas	0,9	2,6
Tanuló	-8,4***	-8,1***
Egyéb munkanélküli és inaktív	1,6	5,5***
Háztartási jövedelem logaritmus	-7,8***	-10,2***
Kor	-0,1	0,1
Rossz az egészségi állapota	4,9***	5,1***
Nő	1,4*	1,0
Legfeljebb általános iskolai végzettség		referenciacsoport
Szakmunkás	-1,4	2,8*
Szakközépiskolai érettségi	-6,4***	-5,1***
Gimnáziumi érettségi	-7,9***	-3,5*
Főiskola	-13,0***	-14,7***
Egyetem	-13,5***	-21,5***
Nincs 15 éven aluli gyerek a háztartásában		referenciacsoport
1 gyerek	0,5	-3,9*
2 gyerek	-9,0***	-9,7***
3 gyerek	0,2	-7,6*
4 vagy több gyerek	-13,8	-3,3
Budapest		referenciacsoport
Megyei jogú város	7,0***	8,6***
Egyéb város	9,0***	11,3***
Község	9,0***	13,7***
Pseudo R ²	0,044	0,069

Megjegyzés: Lásd az 2.5.1. táblázathoz fűzött megjegyzéseket. A jövedelem-újraelosztáshoz való viszonyt bemutató kétértékű változó egyik kategóriája az „alapvetően egyetért” választ tartalmazza, a másik a többit együtt.

*** 1 százalékos szinten, ** 5 százalékos szinten, * 10 százalékos szignifikáns együtthatók.

A vállalkozók a többiekhez képest kevésbé pártolják a gazdagok jövedelmének korlátozását. A tanulók viszont mindkét területen a jövedelem-újraelosztással legkevésbé egyetértők közé tartoznak. Ez minden bizonnyal a tanulói helyzettel, a jövőre vonatkozó pozitív várakozásokkal függ össze. Érdekes, hogy az egyéb inaktívak (köztük a munkanélküliek) támogatói a gazdagok

jövedelmi korlátozásának, de nincs szignifikáns hatás a szegények támogatása esetében.

A jövedelem növekedésével mindkét területen határozottan csökken a jövedelem-újraelosztás iránti igény. A rossz egészségi állapot növeli a jövedelem-újraelosztás iránti igényt, itt minden bizonnyal motiváló tényező az önérték, hiszen a rossz egészségi állapotúak az újraelosztás haszonélvezői közé tartoznak. Az iskolai végzettséggel erőteljesen csökken a jövedelem-újraelosztás iránti igény. A gyerekesek inkább hívei a gazdagok jövedelme korlátozásának. A nagyobb településektől a kisebbek felé haladva növekszik az újraelosztás iránti igény.

Azt láthatjuk tehát, hogy a jövedelem-újraelosztás iránti igényt, valamint az önkéntes munkavégzést meghatározó tényezők sok esetben ellenkező, máskor viszont egy irányba hatnak. A két tényező közötti korreláció 0 közeli, tehát egymástól független jelenségekről van szó. Így az újraelosztáshoz való viszony nem mindig alkalmas a társadalmi elkötelezettség mérésére.

2.5.1. A közszférában dolgozók elégedettsége

MOLNÁR GYÖRGY & KAPITÁNY ZSUZSA

A köz- és magánszféra közötti választást az elégedettség mérésével köti össze *Luechinger–Stutzer–Winkelmann* (2007) és (2010). A szerzők abból indulnak ki, hogy az alkalmazottak elsősorban individuális tulajdonságaik szerint kerülnek be az egyes szektorokba, élethelyzetük és preferenciáik alapján választanak – ha választhatnak – a különböző szektorok között, és így többletelégedettséghez jutnak. Azt feltételezik, hogy a közszférát egyrészt a kockázatkerülőbbek, másrészt a valamilyen társadalmi küldetés iránt elkötelezettek igyekeznek elsősorban választani, míg a magánszférába inkább azok törekednek, akik számára fontosabb a dinamikus karrier lehetősége. Így a két szféra az eltérő karakterű munkavállalók számára eltérő módon jelentheti a munkahelyi többletelégedettség forrását. A ténylegesen megvalósuló szelekciót és az ehhez tartozó elégedettséget összehasonlítva egy hipotetikus, véletlenszerű eloszlással és az ehhez tartozó elégedettség értékekkel, igazolták, hogy az önszelekció révén nem elhanyagolható mértékű többletelégedettség keletkezik.

A munkahelyválasztás vizsgálata során felmerül a kérdés, hogy a közszférában nem érhető-e el olyan rejtett előnyök, amelyeket jellegüknél fog-

va közvetlenül nem tudunk felmérni. Az ilyen kérdések megválaszolására kiválóan alkalmas lehet az étellel való elégedettség (más terminológiában a szubjektív jóllét) elemzése. *Luechinger–Meier–Stutzer* (2008) a European Social Survey és a Latinobarometer adatai alapján azt vizsgálta, hogy van-e különbség a köz- és a magánszférában dolgozók szubjektív jólléte között. Ha ugyanis a közszférában dolgozók elégedettebbek életükkel, mint a magánszférában dolgozók, akkor az rejtett, a legális jövedelemben nem megjelenő járadékok meglétére, valamint arra utal, hogy a közszférába bejutás nem csak a képzettségtől és képességektől, hanem a kapcsolatoktól is függ. A nemzetközi összehasonlítás során négy országban (Csehország, Görögország, Lengyelország és Paraguay) találtak 5 százaléknál nagyobb elégedettségkülönbséget a közszférában dolgozók javára. Sajnos Magyarország nem szerepel az összehasonlításban, mert az általuk vizsgált időszakban nálunk nem tették fel a munkahely tulajdoni jellegére vonatkozó kérdést.

Ezért megnéztük, hogy a szubjektív jóllét terén mi a helyzet Magyarországon. Korábbi cikkünkben (*Molnár–Kapitány*, 2006) arra a következtetésre jutottunk, hogy a háztartási reáljövedelem 2000

és 2002 közötti kiugróan nagy növekedése a vártnál kevésbé emelte a szubjektív jóllét érzését, elsősorban a magánszférában alkalmazottak körében. Ennek az volt az oka, hogy az érintettek bizonytalanak érezték a növekedés tartósságát, a jövőre vonatkozó kilátásokat. Ugyanakkor a szubjektív jóllét szintjében nem volt szignifikáns különbség a köz- és a magánszférában dolgozók között.

Az akkorihoz hasonló módon a 2005–2006-os adatbázis segítségével is megvizsgáltuk ezt a kérdést, és azt állapítottuk meg, hogy Magyarorszá-

gon sem a közszférában dolgozók összessége, sem ezen belül a köztisztviselők körében nincs eltérés a szubjektív jóllét tekintetében a magánszférában alkalmazottakhoz képest. Ez arra utal, hogy Magyarországon a közszférában történő munkavállalás nem jár szisztematikus rejtett előnyökkel. Az EU-SILC adatfelvétel 2013-as hulláma ismét tartalmazott szubjektív kérdéseket. Amint elérhetővé válik ez az adatállomány, meg tudjuk vizsgálni, hogy az elmúlt években történt-e változás ezen a téren.